

Jelen lenni a terepen

Távrolról folytatott etnográfiai párbeszéd és kommunikáció

DOI: [10.54742/tabula.2022.1.02](https://doi.org/10.54742/tabula.2022.1.02)

Kulcsszavak: *terepmunka, digitális etnográfia, online kommunikációs formák, közösségi média, Covid-19, Calabria*

Rövid bevezetés

1.

Cikkemben a digitális kommunikációs rendszerekre épülő, az utóbbi években, 2020-tól napjainkig tartó Covid-19 pandémia által fémjelzett időszakban folytatott etnográfiai kísérleteim néhány példáját szeretném bemutatni. (*) Valójában, amint az a példákban ki fog tűnni, az etnográfiai tartalom közösségi média révén történő megosztásának formáit már 2020 előtt is gyakorta használtam. Azonban csak a valamennyiünket érintő kényszerű távolságtartás hosszú időszaka nyújtott lehetőséget arra, hogy jobban megértsem az etnográfiai tartalom e megosztási modelljének sajátosságait. Kutatásaimban az etnográfiai kapcsolatok egy sajátos módja alakult ki, amelyet a „digitális antropológiával” foglalkozó vizsgálatok leggyakrabban hibridnek neveznek (Przybylski 2020; Mangiameli–Zito 2021). Amint azt Liz Przybylski kiválóan megfogalmazza (Przybylski 2020: 4.): a hibrid terepen „a szemtől szembeni” kommunikáció az asztal vagy a képernyő két oldalán keresztül is létrejöhet. Az ilyen jellegű kutatások az offline és az online térben, valamint e kettő köztességében is végig a személyességre fókuszálnak. (1)

2.

Nem a webről szóló vagy a weben végzett etnográfiai kutatás tapasztalatairól fogok ugyanis beszélni, ami talán a digitális antropológia legszokásosabb alkalmazása (Biscaldi–Matera 2019; Horst–Miller 2012; Geismar–Knox 2021; Mangiameli–Zito 2021), és amely a közösségi médiahelyszíneket jellemző interszónális kommunikáció sajátosságait, a kapcsolatok és az interdependenciák strukturáltságát, valamint a társas kapcsolatok konstrukcióját kíséri figyelemmel. Munkámban nem is egy olyan, a weben folytatott etnográfiai kutatásról lesz szó, amely azt vizsgálja, hogy a különböző személyek, csoportok, helyi közösségek stb. hogyan szervezik meg materiális vagy immateriális kulturális örökségük digitális megjelenítését. Nem tárgyalom azt sem, hogy a web virtuális valósága milyen módon és mértékben járult hozzá a populáris kultúra demokratizálódásának, illetve még gyakrabban áruvá válásának és kommercializálódásának formáihoz, ami a kortárs örökségtudományokat foglalkoztatja, e tekintetben – Olaszország vonatkozásában – itt csak Letizia Bindi kollégám tanulmányaira utalok (Bindi 2008, 2019).

3.

Írásom témája tehát az, hogy miként lehet terepmunkát végezni még abban az esetben is, ha fizikailag nem vagyunk jelen a terepen, és főképpen hogyan lehet meggyőződni arról, hogy a távrolról folytatott vizsgálatokból származó adatok ugyanolyan megbízhatóak és ugyanúgy felhasználhatóak kutatási célokra, mint a személyesen beszerzettek.

4.

Az egyik különbség a hibrid és a kizárólag terepen, személyesen végzett kutatás között az, mint Przybylski (2020: 6–11) mondja, hogy átpozicionálja a terepen

végzett kutatás alapkoordinátáit. Ez azt jelenti, hogy a hibrid kutatás során a „mit?“, „ki?“, „mikor?“ és „hol?“ kérdéseket új perspektívába kell helyezni, mivel ebben az esetben a kutató és az adatközlő terepen történő találkozásakor eltérő a motivációk, az érdekek és a „hatalom“ polarizációja, ami egy új etikai kérdést is felvet (Przybylski 2020; Reich 2015).

5.

Az általam ismertetett példákat az jellemzi, hogy megosztják a terepet a kutató és az adatközlő között, elsősorban azért, mert olyan személyekről van szó, akiket a terepen végzett hosszútávú kutatások után választottak ki. Másrészt azért is, mert a kiválasztott személyekkel a kutató szoros barátságot kötött, kölcsönös megértést érve el az etnográfiai kutatási projekt kapcsán: mind a kutatót, mind az adatközlőt ugyanaz a cél vezeti: hogy a személyes beszámolók révén kiemeljék a helyi kultúra bizonyos aspektusait.

6.

Ebben azonban semmi új nincsen. Andreas Fridolin Weis Bentzon dán etnológus a szardíniai tradicionális zenével kapcsolatos kutatásai során már az 1950-es évek közepén megalapozta az új etnográfiai metódust, amikor a hangrögzítőt, sőt néha a kamerát is a kiválasztott adatközlőkre bízta, illetve a különböző terepjegyzeteket is ők rögzítették, így a kutató távollétében is képesek voltak a dokumentációra (Ricci 2007: 69–83), hogy „olyan dokumentumokra és információra tegyünk szert nagy mennyiségben amelyet ők jobban össze tudnak gyűjteni” (Olianas 2006: 109).

7.

Az első tisztázandó kérdés, amint azt már említettem, hogy egy napjaink adatmegosztási technológiáját felhasználó, távolról folytatott kutatás milyen feltételekkel lehet hasznos és értékelhető. Álláspontom szerint akkor, ha azt hosszú, az adatközlőkkel szoros együttműködésben végzett előkészítő munka és tartós terepjelenlét előzi meg.

8.

A nemzetközi szakirodalom erre több példát is hoz. Itt csak két újabb olasz cikkre (Copertino 2021; Zito 2021) utalok, amelyek tárgya (az örökség és a betegség) ugyan teljesen eltér az enyémtől, a módszertan azonban bizonyos mértékben hasonlít. Mindkét szerző különböző közösségi médiák révén, távolról végzett etnográfiai kutatásról számol be, és nagy mértékben alátámasztják, hogy a kutatás távolról való folytatásához elengedhetetlen, hogy azt hosszú és intenzív terepmunka, személyes jelenlét előzze meg. Csak ennek nyomán alakulhat ki az a szilárd egyetértés, amely a kutató és az adatközlők között létrejövő interakcióknak garanciát ad: az adatközlőnek egyértelmű, hogy milyen információk, helyzetek és adatok érdekesek a közös kutatás számára, és hogy hogyan kell ezeket megfelelően kiválasztani, dokumentálni és bemutatni. A kölcsönös megértés e szintjén már szoros értelembe vett közös, megosztott és részvételi kutatásról lehet beszélni, nem pusztán interperszonális kommunikációról. Ez esetben már az etnográfiai célok tényleges megosztásáról van szó, mivel a kutatás így módon aktivált körkörös mechanizmusában a kutató etnográfiai érdeklődése az empátiával társulva összekapcsolódik az adatközlő etnográfiailag felismert céljával, és mindez olyan közös dokumentumokat eredményez, amelyekben a két fél várakozásai és érdekei találkoznak és összeolvadnak.

Öt példa a WhatsAppról

Első példa

9. Példáim első csoportjában néhány adatközlőt szeretnék bemutatni, akik a dél-olaszországi Crotone tartományban található Mesoraca calabriai faluban laknak, ahol 1991 óta megszakítás nélkül folytatok közösségi kutatást a hang és a hallgatás kulturális kategóriáiról (Ricci 2012). Vizsgálataim során mindkét nemből és valamennyi korcsoportból több tucat személlyel találkoztam és ismerkedtem meg. Néhányukkal olyan személyes kapcsolatot alakítottam ki, amely jóval túlmegegy a szokásos etnográfiai viszonyon. Ezen íráshoz sokuk közül három személyt választottam ki, mivel velük volt a leginkább folyamatos és gyümölcsöző a kutatás tárgyáról távolról folytatott párbeszéd.
10. Az első példám Eugenio Londino. Intenzív kutatásaim időszakában, az 1990-es években a Szeplőtelen Fogantatás Egyesület titkára volt, amely minden évben megszervezi a nagypénteki körmenetet. Szakmáját tekintve a nemzeti egészségügyi hatóságnál dolgozott, és önkéntes munkát végzett a polgári védelem számára; most már néhány éve nyugdíjas.
11. A nagypénteki körmenet a környék társadalmi életének egyik kimagasló pillanata ma is, aminek több oka van, és ez az a kontextus, amelyben a hangok kulturális szerepe különösen intenzíven nyilvánul meg. A körmenet több központi szereplője is tudja, hogy engem érdekel ez a rituális esemény, különösen annak gazdag hangvilága. Az ünnep közeledtével néhányan minden évben felhívnak, hogy elmeséljék, milyen újdonságok várhatók, és megkérdezik, hogy elmegyek-e. Az évek során generációváltás történt, így azok, akik ma jelentős szerepet játszanak, inkább már az általam publikált könyvből ismerik kutatásaimat, mintsem személyes tapasztalatból. Eugenio Londino egyike kutatásaim „történelmi” főszereplőinek.

1. kép

2. kép

3. kép

12.

Íme három WhatsApp képernyőfotó [1–3. kép] egy 2017 húsvéti, tehát még a Covid-korlátozások időszakára előtti beszélgetésből. Egy olyan rövid fényképes beszámolóval van szó, amely a körmenet központi elemeit rögzíti, látható, hogy a kicsi és nagyobb gyermekek intenzíven használják a *traccolét* (a kereplőket), a nagyhét e zajos eszközeit, és látunk még néhány olyan etnográfiai újdonságot is, mint például egy szentkép kézműves reprodukcióinak árusítását, mely az Ecce Homót, a népi áhítat sajátos tárgyát ábrázolja (Ricci 2000).

13.

A három képen látható, hogy a WhatsAppon keresztül folytatott párbeszéd abból indult ki, hogy Eugenio megkérdezte, részt veszek-e a körmeneten, majd nemleges válaszomat követően elküldött számomra néhány általa választott képet, amelyek véleménye szerint érdekelhetnek engem.

Második példa

14.

A második példám Maurizio Perri, Alessandro fia, aki az 1990-es években, Mesoracában végzett kutatásaim egyik főszereplője volt. Amikor megismertem, Maurizio ötéves kisfiú volt. Mindig apja mellett volt a pásztori teendők és a vidéki élet egyéb tevékenységei során. Az apjával folytatott kutatásaim folyamatossága elősegítette, hogy Maurizioval is különleges érzelmi kapcsolat alakuljon ki. Rendszeresen ír üzeneteket nekem, jelzi, amikor valamilyen okból Rómába jön, ünnepekkor köszöntjük egymást, és megkérdezi, hogy készülök-e Mesoracába menni. Apjának van mobiltelefonja, de csak hívásokra használja, nem ért az internet és a közösségi alkalmazások használatához. A WhatsAppon keresztül fenntartott kapcsolat tehát Maurizio közvetítésével zajlik, ő továbbítja apja felé az üzeneteimet, a fotókat, vagy bármi egyebet, amit küldök.

4. kép

5. kép

6. kép

15. Az első két képernyőfotó [4–5. kép] 2017 húsvétján készült, ahogy az előzők is. Tájékoztattam arról, hogy nem tudok részt venni a körmeneten, és kértem tőle néhány fotót. A fényképeken a főszereplők készülődése látható a templom sekrestyéjében és a körmenet egyes pillanatai, például Maurizio, amint egy keresztet visz. Az utolsó kommentárban azt kérdezi tőlem, hogy felismerem-e a vörösbe öltözött Krisztust, mivel az egy másik pásztor fia, akit szintén ismertem. Az egyik fotón édesanyja látható gyászruhában, mivel a hagyomány szerint Krisztus anyjának végig kell kísérnie fiát a keresztúton.
16. A harmadik képernyőfotó [6. kép] 2017 végéről való, amikor évvégi jókívánságokat küldtünk egymásnak. Egy másik mesoracai személytől is kaptam egy képet, amelyen az apja látható egy dudával és egy másik zenésszel, mellettük pedig két menyasszonyi ruhás modell. Nagyon megfogott ez a szokatlan kép. Tudom, hogy Alessandro Perrit, aki ismert dudás a környéken, gyakran felkérlik mindenféle rendezvényre. Ez alkalommal a városban, Crotonében járt, és ruházati boltok által szervezett karácsonyi rendezvényen játszott.

Harmadik példa

17. A harmadik példám főszereplője, Lina Gigliotti énekes, vallásos dalokat énekel, amelyeket az év során előforduló rituális alkalmakkor ad elő. Korábban földműves és pék volt. Emellett egyike volt azoknak, akik a legtöbb segítséget nyújtották számomra mesoracai tartózkodásom során. Gyakran ettem nála, adott fát a kandalómhöz, és találkozókat szervezett a többi asszonnyal, akikkel együtt énekelt. Ő volt a hangot, a hallgatást, a környék hangzásvilágának társadalmi és kulturális értékeit vizsgáló kutatásaim egyik kulcsszereplője. Kutatómunkámat olyan folyamatként értelmezte, mely kiemeli kultúrája és dalai értékét, és értette a hang- és vizuális dokumentáció jelentőségét is: mindig kért másolatot a fényképekről és a felvételekről, hogy megőrizhesse őket. Egyből elvarázsolt az új digitális technológia multimédiás jellege, illetve az, hogy a WhatsApp használatával milyen könnyű fényképeket és felvételeket készíteni. Észrevettem, hogy mindig előnyben részesíti a hangfelvételeket a videófelvételekkel szemben. Erről sokat beszéltünk az 1990-es években végzett intenzív munkám során. Rendszeresen elmagyaráztam neki, hogy miért választom a hangfelvételeket, ami lehetővé teszi, hogy határozottan és kifejezetten a dalok hallgatására fókuszáljunk, míg a fényképek remek vizuális áttekintést adnak, de nem hatolnak be a hangok területére. A környék különböző templomaiban rögzített rövid hanganyagok meghallgatása során tett megjegyzései tele voltak utalásokkal egyes hangzási elemekre, arra, hogy mit verődnek vissza a hangok a templomokban, a keveredő hangokra, az akusztikai hatásra, valamint az akusztikai elemek és a vallásos érzés közötti kapcsolatra. Minden ilyen alkalom lehetőséget kínált *akusztémológiai perspektívájának* intenzív elsajátítására – hogy ezt a Steven Feld (Feld 2010) által az akusztika és az episztemológia szintéziséként megalkotott kifejezést használjam. Az utóbbi években Lina a telefonjával csak hangfelvételeket és fényképeket készített, annak ellenére, hogy mostanában inkább videókat szokás készíteni, különösen a körmenetek során.
18. Az első négy képernyőkép [7–10. kép], amint az előző példák esetében is, 2017-ben készült.

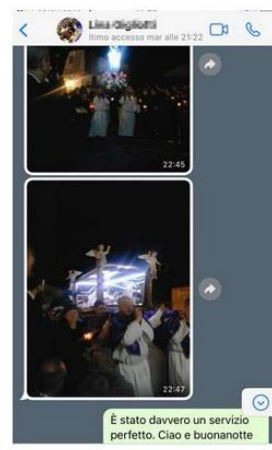
7. kép

8. kép

9. kép

10. kép

19.

Az első [7. kép] a nagyböjti időszakra vonatkozik: hamvazószerdától kezdve a környék egyes templomaiban nők két csoportja egymásnak válaszolgatva énekl a rózsafüzért. Megkérdeztem tőle, hogy a negyvenórás áhítat rózsafüzéréről van-e szó, és hogy a templom a *la Candelora* [Gyertyaszentelő Boldogasszony] templom-e. Jelezte, hogy a negyvenórás áhítatot a *del Ritiro* templomban énekl, és hogy a nekem küldött felvételek a *la Candelora*-ban készültek.

20.

A másik három fotó [8–10. kép] a nagypénteki körmenetre vonatkozik. Tájékoztattam arról, hogy nem tudok ott lenni, így küldött nekem felvételeket a körmenetről. A következő képernyőkép [11. kép] a Kármel-hegyi Boldogasszony 2018. július 14-én tartott ünnepén készült énekelvételekkel kapcsolatos.

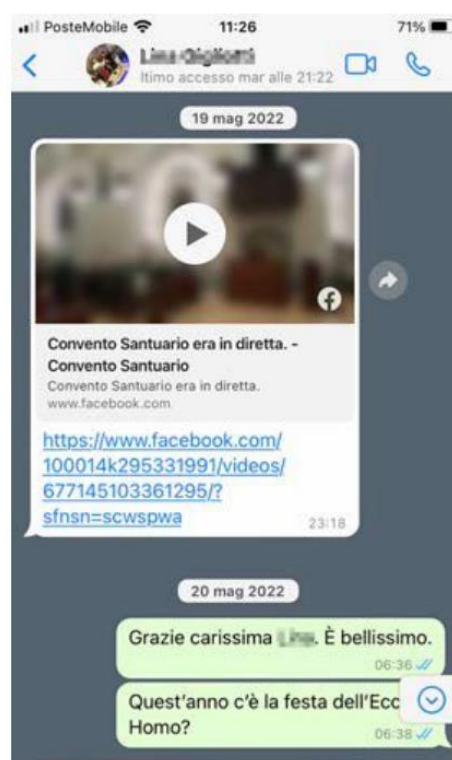
11. kép

21.

A két következő kép 2022-ben készült. Az első [12. kép] ismét csak a nagyböjt időszakára vonatkozik. Mivel még mindig bizonytalan voltam, megkérdeztem, hogy ez a negyvenórás áhítat rózsafüzére-e. Kiemelte, hogy nagyböjt harmadik vasárnapjának rózsafüzérére van szó, és hogy a templom a la Candelora, hozzátéve, hogy körülbelül harminc ember énekel. Az utolsó felvétel [13. kép] egy Mesoraca közelében található Ecce Homo szentély Facebook-oldalán közzétett videofelvételre vonatkozik. 2022 az Ecce Homo ünnepének hetedik éve, amely egy május 1-jén kezdődő rituális eseménysorozattal jár, amely egész hónap át zajlik, közben egy egyhetes vásárral, ahol régen haszonállatokat adtak-vettek. A videó az Ecce Homo kilencnapos ájtatosságról a Facebookon közzétett élő közvetítés felvétele, amelyet hosszas imák és egy énekelt rózsafüzér előz meg. Az esemény hangvezetője Lina volt, aki mikrofonnal a kezében az oltár jobboldalán állt, az énekek és a rózsafüzér egyes verseinek elejét énekelve, amit a többi nő válaszoló énekszakaszai követtek.

12. kép

13. kép

Negyedik példa

22.

A következő képek, amelyeket bemutatok, Luigi Nigroval kapcsolatosak, aki kecsketenyésztő Rossanóban, a dél-olaszországi Calabriában található Cosenza tartományban. Ő Franciaországban született 1970-ben, zenész, népzenei hangszerkészítő, valamint faszobrász is. Nagyapja és apja pásztor, zenész, szobrász és mesemondó volt. Nigro jelenleg fiai segítségével kezel egy körülbelül száz kecskéből és juhból álló nyáját. 2005 óta ismerem őt, hosszú ideje folytatok vele egy kutatást (Ricci 2006; 2009; 2011; 2015), mely az élettapasztalatait követi nyomon: az élőszóban, telefonon, telefonos üzenetekben elmesélt, rendkívül személyes beszámolókon keresztül. Néha olyan intim vallomásokról van szó, amelyek a napról napra

épülő szoros barátságunkból, a kölcsönös szeretetből születnek: *compare Cariddi* néven szólítjuk egymást (Kharübdisz, az *Odüsszeia* mitikus szörnye után).

23.

A kutatás alaptémája a hanggal és a zenével kapcsolatos ismeretek összessége: vagyis olyan immateriális fókuszú témák, amelyeket a felidézés és az elmesélés képessége tesz konkréttá. A terv egy filmes etnográfiai projekt megvalósítása (Ruby 1975), amely a film performatív elbeszélő képességeire alapoz. Valódi narrációs aktusról van szó, melyben keverednek a hang- és testtechnikák, a lexikális, kinetikus és proxemikai elemek, a jelenben kibontakozó emlékezés helyei és időpontjai. A kapcsolatomat Luigi Nigroval az első találkozásainktól fogva különböző jellegű és tárgyú történetek jellemzik, amelyek néha nincsenek közvetlen kapcsolatban kutatásom tárgyával, de mindig hasznosak az elmélyült tudás kialakítása szempontjából. A narrációra szánt idő fokozatosan megnyúlt, egyre több helyszínt és együtt töltött időt ölelt fel, elsődlegesen a legeltetés hosszú délutánjait, azon ritka pihenőidők alatt, amikor a kecskék megállnak egy időre. Az intimitás olyan fokát értük el, aminek köszönhetően jelenlétem nem idegen, váratlan, kivételes elem, hanem megszokott, ahogy a kamerám is, amelyet mindig a kezem ügyében tartottam.

24.

2018-ban Luigi elkezdett okostelefont használni, és természetes volt számára, hogy a WhatsApp révén rögzített és továbbított fényképek, videók és hangok révén megosztja velem életének egyes momentumait és tevékenységeit. Az intimitás magas szintje lehetővé tette, hogy privát és személyes dokumentumokat is megosszon velem.

25.

Az évek során kialakult szoros kapcsolatunk eredménye az a jelentős mennyiségű etnográfiai adat, amelyet a Luigi Nigro által használt platformokon, elsősorban a WhatsAppon, de a Facebookon keresztül is gyűjtöttem. Az írásom többi részével összhangban itt is bemutatok a WhatsAppról lementett képernyőképeket.

26.

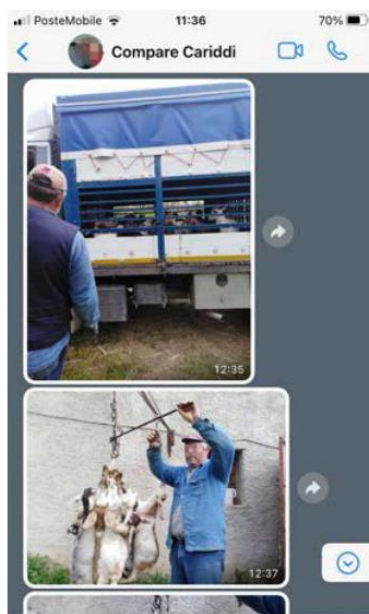
Az első fényképsorozatot a 2020. márciusban kezdődött Covid-lezárás hónapjai alatt készült. Az első képernyőfotón [14. kép] látható március 9-én és 11-én váltott üzenetek a rendkívüli kényelmetlenséget írják le, amelyet valamennyi nyilvános tevékenység hirtelen megszüntetése okozott. Részemről ez az éppen elkezdődött második félév egyetemi óráit jelentette, valamint azt, hogy azokat úgy kell távoktatás keretében megtartani, hogy nem volt idő kitalálni ennek módját; számára pedig azt jelentette, hogy megtiltották az utcára lépést, és így nem tudta eladni a termékeit, amit csak súlyosbított a március 11-én bejelentett országos lezárás, amely jelentősen korlátozta a szabad mozgást.

27.

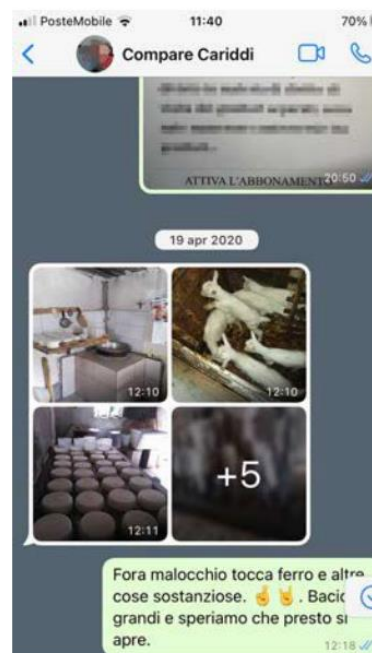
Amint arra valamennyien emlékszünk, néhány hónapig el sem hagyhattuk tartományunkat és városunkat, így csak júniusban tudtam elutazni Calabriába. Ezért Luigi fontosabb tevékenységeiről a WhatsApp révén kaphattam híreket: a második, 2020. április 6-i képernyőképen [15. kép] a kecskegidák éves eladásának fényképei láthatók, ami sok nehézségbe ütközött a korlátozások miatt; a harmadik, április 19-i képernyőképen pedig [16. kép] a húsvét utáni tavaszi időszak áruai láthatók, vagyis sajt és megint csak gidák, amelyeket a lezárás miatt nem lehetett eladni, míg a két utolsó [17–18. kép], május 26-i képernyőképen a juhok nyírásáról láthatók felvételek.

14. kép

15. kép

16. kép

28.

Rendesen e tevékenységeket személyesen követtem volna, többek között azért, mert azok során lejátszódhat egy olyan epizód, amit érdemes elmesélni, vagy előkerülhet az élettörténetének egy olyan részlete, amit érdemes megörökíteni. E hónapok során az etnográfia tulajdonképpen áthelyeződött a webre és a telefonra, így a fenti képek egy-egy telefonbeszélgetés elején vagy végén jelentek meg, amelyek során elmesélte, hogy mi történt, milyen problémák merültek fel, utalt a múltira nagyapja 1918. évi spanyolnáthajárvánnyal kapcsolatos története révén stb. Néha jegyzeteket készítettem, azzal a szándékkal, hogy ha lehetséges, majd videófelvételeket készítek.

17. kép

18. kép

29.

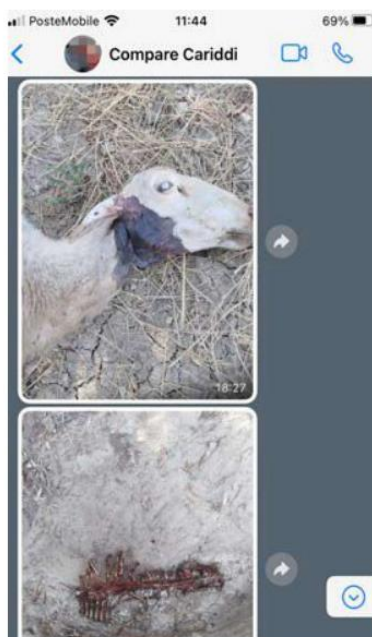
A második fényképsorozat egy kellemetlen eseményt örökít meg, melyen során farkasok támadtak a juhaira. Felhívott, hogy elmesélje, hogy nyolc juh eltűnt, és aggódik, mivel néhány hónapja farkasok járnak. 2021. július 23-án fényképeket [19–20. kép] küldött a juhok megcsonkított maradványairól, amelyeket a legelőn talált meg. Két juh maradványai látszottak, de az üzenetben azt írta, hogy valamilyen módon a farkasok pusztították el. Mint máskor is, az üzenet után felhívott, hogy elmesélje a történeteket; nagyon szomorú volt az elszenvedett veszteségek és a továbbra is fennálló veszély miatt.

30.

Másnap reggel, július 24-én küldött egy üzenetet, hogy elmesélje, hogy mit álmodott előző éjszaka. [21. kép] Ez az álom különösen gazdag az állatokhoz és a pásztorkultúrához kapcsolódó szimbolikus elemekben: valaki azt kérdezte tőle, hogy akar-e kolompokat vásárolni az állatok számára, és volt egy üzlet, ahol ilyeneket árulnak. Odamentek egy vevőhöz, aki kolompokat próbálgatott, és e személy azt mondta, hogy ahhoz, hogy belépjenek az üzletbe, egy takarót kell felvenniük. Hirtelen meglátta az édesapját egy dombon, és elkezdett felmászni. Ezután meglátta a testvérét, volt apósát, volt feleségét, és felriadt.

31.

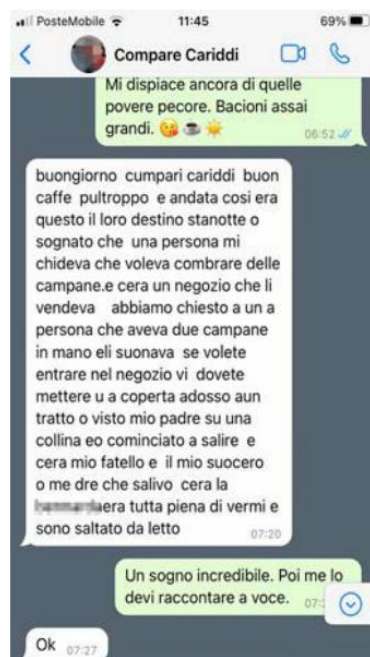
Délután felhívott, hogy megjegyzéseket fűzzön az álomhoz, és hangsúlyozta apja, a kecskék és a kolompok jelenlétét, kiemelve, hogy ahányszor az apjáról és kecskékről álmodik, történik vele valami, illetve, mint a jelen esetben is, már történt is vele valami, és az apja szeretne vele kommunikálni. Néhány nappal később, 2021. július 28-án küldött nekem egy üzenetet, hogy elmesélje: megtalálta az összes eltűnt juhot, melyeket megcsonkítottak és elhurcoltak a farkasok. [22. kép] Végül a 2021. augusztus 5-i képernyőkép idején már Calabriában vagyok, és arra kérem őt, hogy rögzítsük ezt az álmodat a kamerával. [23. kép]

19. kép

20. kép

21. kép

22. kép

23. kép

32.

A szóbeliség útján történő tanulás is a kutatási témáim közé tartozik. A kutatás éveim alatt e kérdés több alkalommal megbújt élettörténetének epizódjai mögött, a nagyapjával és az apjával fenntartott kapcsolatokról szóló beszámolómban. Emellett az a különleges nagyapa-unoka kapcsolat, amelyet beszámolóiban ismerttetett, lehetővé tette számomra, hogy közelebbről megfigyeljem és megértsem az ismeretek átadásának folyamatát a szóbeliségben (Cardona 1989). Nigro csak rövid ideig és rendszertelenül járt általános iskolába; ugyanakkor az apja és különösen a nagyapja által megtestesített családi minták az „elsődleges szóbeliség” didaktikája szerint irányították nevelésének folyamatát (Ong 1970). Az idős felmenőjével való kapcsolata során az ismeretek tagolt és összetett halmazát sajátította el; nem

csak a szerszámok használatához, az állattenyésztés és a tejtermelés gyakorlathoz, a hangszerek kezeléséhez stb. kapcsolódó technikai ismereteket, hanem emellett főként viselkedési módokat, a szociális kapcsolatok formáit, egy ideológiai horizontot; általánosabban véve egy olyan életmódot, amelyet a narráció „varázstechnikája” közvetít, amely a múltban másokkal valóban megtörtént eseményeket az emlékezetbe emeli, és világmodellé alakítja.

33.

2011-ben született Domenico fiával valami hasonló történik egy szoros és különlegesen intim apa-fiú kapcsolat révén. E kapcsolat nagyon eltér attól, amely Luigi és az apja között állt fenn. Ez egy olyan viszony, amelyet a kortárs világ generációk közötti kapcsolatai foglalnak keretbe, és a barátság, a bizalom, a szeretet, valamint a generációk közötti megbecsülés és mély tisztelet is jellemez. Az évek során Domenico megtanulta a pásztormunka technikáit és magatartásformáit. Ahányszor csak telefonon beszélünk vagy személyesen találkozunk, látom, hogy kompetenciája miként növekszik a Luigi által szóban adott instrukciók, illetve a munkával kapcsolatos, egyre ösztönzőbb kérések eredményeként. A gyermek nagyon érdeklődik a késsel való famegmunkálás és általában a vágószerszámok használata iránt, amelyekhez általában nem nyúlhatnak a korosztályához tartozó gyermekek. Elbűvölik apja történetei, együtt él velük, és felszabadult képzelőerővel hallgatja azokat; ez látszik arckifejezésén és testtartásán is.

34.

A négy következő képernyőképen [24–27. kép] a duda zenei technikájának és a hangszer készítésének elsajátításával kapcsolatos néhány példa látható. Az első kettő 2019. október 21-én készült, az egyik a gyermeket, a másik az apját ábrázolja, amint épp játszanak. [24–25. kép] A másodikon egy videó látható, amit a fiú a szokásos vertikális kameratartás helyett vízszintesre állítva vett fel, mert többször beszéltünk vele erről. [25. kép]

24. kép

25. kép

26. kép

27. kép

35.

A két másik kép 2020 végén készült, amikor a Covid erőteljes fellángolása ismét meggátolta az utazást. A 2020. december 19-i képernyőképen Luigi egy fényképet küld nekem a fia által készített első dudáról. [26. kép] Arra a kérdésre válaszolva, hogy a hangszer működik-e, december 23-án a fiáról készült fényképeket és hangfelvételeket küldött. [27. kép]

Ötödik példa

36.

Végül az információk, adatok és képek gazdagítására hozok egy példát, amire egy halloween ünnepről szóló kötetbe (Bonato–Zola 2020) készülő cikkem miatt (Ricci 2020) volt szükségem. 2019. október 31-én részt vettem a rossanói fesztivál esti maszkabáljára való felkészülésen. Nem mélyedtem el a témában, mert ez nem egy előre eltervezett esemény volt, még csak fotókat sem készítettem, mert nem volt nálam fényképezőgép. Annak a calabriai pásztornak a családjáról van szó, aki-ről már hosszan beszéltem. Családjában a személyemet – illetve azt, hogy egyetemi oktató és kutató vagyok és a kulturális vetületeket dokumentálva dolgozom, valamint, hogy a dokumentáció alapján cikkeket írok – teljes természetességgel fogadják, nem csak Luigi, de a többi családtag is. A kérdések megválaszolását, az információszolgáltatást, illetve azt, hogy lefényképezem őket, szokásos tevékenységnek tekintik. Ehhez hasonlóan azt, hogy valaki egy írás főszereplője lesz, a közösen végzett kutatómunka normális eredményének tekintik.

37.

WhatsAppon megkerestem a két legidősebb lányt, Sabinát és Giuseppát, akik jól ismerik a halloweeni szokásokat. Tudomásom volt róla, hogy családjuk és a környék számára ők szervezik az előkészületeket, illetve ők gondoskodnak a gyermekek öltözékéről és maszkjairól. Íme a 2020. március 3-tól – Olaszországban ekkor már küszöbön állt az országos lezárás – 2021. május 27-ig terjedő WhatsApp képernyőkép-sorozat, amikor a lányok megkapták a halloweenről szóló könyvet. Az első három fénykép [28–30. kép] az üzenetváltás kezdetére vonatkozik, ami-ben előzetes információkat és az eseményről készült fotókat kértem.

28. kép

29. kép

30. kép

38.

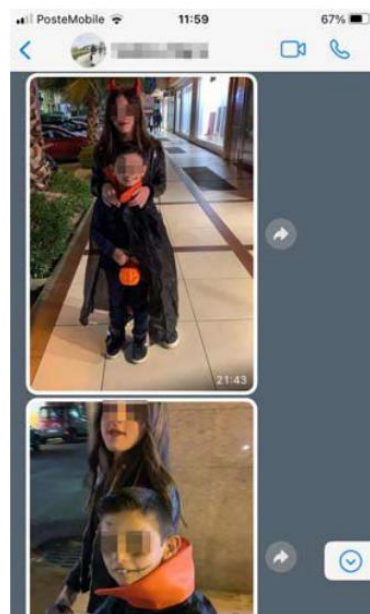
Ezt követik néhány nappal később az általuk összegyűjtött fényképek [31–35. kép]. Írásaimban ezeknek szinte mindegyikét publikáltam, hangsúlyozva, hogy maguk a szereplők készítették azokat. A cikkben ugyanis ismertettem a dokumentáció gyűjtésének módszertanát, a szereplők közvetlen részvételét, valamint az eredményt, amely a nézőpontok kölcsönhatásának gyümölcse.

31. kép

32. kép

33. kép

39.

A következő képek [36–39. kép] tárgya az a rögzített telefonbeszélgetés, amelyet Giuseppinával és Sabinával folytattam, valamint a telefonfelvétel zavarai miatti néhány utólagos értelmezés és pontosítás. Különösen felkeltette az érdeklődésemet a november 1. estéjén – tehát nem a szoros értelemben vett Halloween alkalmából, hanem a vidéki halottak ünnepén – sorra kerülő rítus említése, illetve a két ünnep közti különbség lányok általi hangsúlyozása. Végül a könyvre tett észrevételeket tartalmazó képernyőkép látható. [40. kép]

34. kép

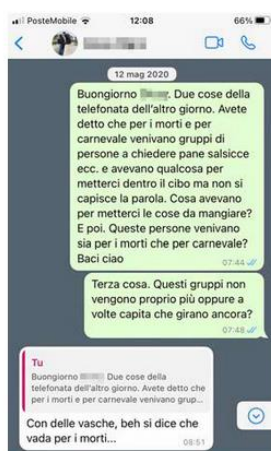
35. kép

36. kép

37. kép

38. kép

39. kép

40. kép

Néhány összegző gondolat

40.

Az ismertetett példák csak egy szűk válogatást képviselnek a WhatsApp 'archívumban' gyűjtött anyagból. Azokat a pillanatokat emeltem ki, amelyek véleményem szerint az etnográfiai tudás szempontjából jelentősek és reprezentatívak, valamint azokat a részleteket, amelyek a legjobban rávilágítanak e módszertani megközelítés lényegére: hogy a távolról való kutatás akkor hoz tudományos eredményeket, ha a kutató folyamatosan jelen van. Elengedhetetlen tehát, hogy a kutató és a kutatott közösség között rendszeres kapcsolat alakuljon ki a vélekedések, szándékok folyamatos megosztása révén. Elsősorban azokkal az emberekkel érdemes e szoros kutatói kapcsolatot fenntartani, akik valódi érdeklődést mutatnak az adott témák iránt. Ebből a módszertani elképzelésből kiindulva tapasztalataim szerint a munkám témáiról folytatott távoli párbeszéd szinte spontán módon alakult ki. Az összegyűlt telefonhívások, üzenetek, fényképek, videók és hangfelvételek idővel egy telematikus dokumentációs tárrá rétegződtek. A bemutatott példák főszereplői saját kulturális értékfelfogásuk szerint legmegfelelőbbnek tartott módon vettek részt a megosztásra javasolt felvételek kiválasztásában. A saját kulturális kategóriákról való gondolkodás során megnyilvánuló önreprezentáció és tudatosság olykor váratlan és meglepő módon jelentkezett. A beszélgetőpartnerek mindegyike beleszólhatott a megosztandó információk válogatásába és hogy mit

hangsúlyoz ki a kép- és a hangfelvételekkel: mindegyikük egy-egy sűrű leírást készített „a bennszülöttek szemszögéből”. A digitális technológia azonban nemcsak az adatátvitelhez adott támogatást, hanem megfelelő kifejezési keretet is nyújtott a saját kultúráról alkotott elképzelések teljes körű megjelenítéséhez, – s amit remélhetőleg én is felhasználhatok. Amikor megemlítettem nekik, hogy szeretném használni a WhatsApp üzeneteinket egy konferenciaelőadáson, pozitív visszajelzést kaptam, illetve az eredményekre és tudományos fogadtatásra is kíváncsiak voltak. Most majd meglátjuk, hogyan fogadják e cikk eredményeit.

JEGYZETEK

* A magyar fordítás a 2022-es SIEF konferencián franciául elhangzott előadás alapján készült: *Inégalités. Migrations, crise pandémique et nouvelles discriminations*. XXXIII Atelier du Réseau Eurethno IIIème Conférence du Groupe de Travail Francophone du SIEF. Pérouse (Italie) 15–16–17 septembre 2022. Dipartimento di Scienze Politiche – Centro Studi Legalità e Partecipazione, Università degli Studi di Perugia (<https://www.siefhome.org/wg/franco/Inegalites/inegalites.shtml>). A tanulmány egy változata megjelent olasz nyelven: Essere sul campo. Dialoghi e comunicazioni etnografiche a distanza. *EtnoAntropologia* 11. 2023. 1. 119–136.

1 “In the hybrid field, ‘face to face’ communications may take a place across a table or through video chatting. The focus on the personal aspect of this kind of research is maintained from the offline to the online and in-between”. (ford. a szerk.)

IRODALOM

Bindi, Letizia

2008 ‘Folklore’ virtuale. Note preliminari a un’etnografia delle tradizioni sul web. *La Ricerca folklorica* 2008. 57. 87–92.

2019 Paesaggi digitali e rappresentazioni di culture. Patrimoni, tecnologie dell’informazione e processi partecipativi. *Voci. Rivista di Scienze Umane* 16. 2019. 142–160.

Biscaldi, Angela – Matera, Vincenzo

2019 *Antropologia dei social media. Comunicare nel mondo globale*. Roma: Carocci.

Bonato, Laura – Zola, Lia (a cura di)

2020 *Halloween. La festa delle zucche vuote*. Milano: FrancoAngeli.

Cardona, Giorgio Raimondo (a cura di)

1989 *La trasmissione del sapere: aspetti linguistici e antropologici*. Roma: Bagatto libri. /Quaderni del Dipartimento di studi glottoantropologici; 5./

Copertino, Domenico

2021 Online/offline preservationists. The material engagement in Syrian cultural heritage between Facebook and offline life. *EtnoAntropologia* 9. 2021. 2. 17–40.

Feld, Steven

2010 Acustemologia. In Giuriati, G. – Tedeschini-Lalli, L. (a cura di): *Spazi sonori della musica*. 33–44. Palermo: L’Epos.

Geismar, Haidy – Knox, Hannah (eds.)

2021 *Digital Anthropology*. 2nd Ed. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003087885>

Horst, Heather A. – Miller, Daniel (eds.)

2012 *Digital Anthropology*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003085201>

Mangiameli, Gaetano – Zito, Eugenio (a cura di)

- 2021 Antropologia culturale, social media, rete. Sezione monografica. *EtnoAntropologia* 9. 2021. 2. 11–113.

Olianas, Dante (a cura di)

- 2006 *Unu de Danimarca benit a carculai. Il mondo poetico di Ortacesus nelle registrazioni e negli studi di Andreas Fridolin Weis Bentzon tra il 1957 e il 1962*. Cagliari: Iscandula.

Ong, Walter

- 1970 *La presenza della parola*. Bologna: Il Mulino.

Przybylski, Liz

- 2020 *Hybrid ethnography. Online, offline, and in between*. Thousand Oaks: Sage Publications.
<https://doi.org/10.4135/9781071909676>

Ricci, Antonello

- 2000 Sogni, racconti, itinerari religiosi nel Marchesato di Crotone. In Lombardi Satriani, L. M. (a cura di): *Madonne, pellegrini e santi. Itinerari antropologico-religiosi nella Calabria di fine millennio*. 89–111. Roma, Meltemi.
- 2006 *I cugini Nigro. La musica della Sila greca*. Roma, Squilibri. /Archivio tradizioni musicali; 3./
- 2007 *I suoni e lo sguardo. Etnografia visiva e musica popolare nell'Italia centrale e meridionale*. Milano, Franco Angeli.
- 2009 Poetica dell'intaglio del legno: i collari di Luigi Nigro. In Alario, Leonardo, R. (a cura di): *Cultura materiale, cultura immateriale e passione etnografica*. 293–314. Soveria Mannelli: Rubbettino.
- 2011 (a cura di) *Pizzica, Calata, Nchjanata... Le suonate di Luigi Nigro. Musicista popolare della Calabria*. [compact disc con opuscolo] Firenze: Ethnica/Taranta.
- 2012 *Il paese dei suoni. Antropologia dell'ascolto a Mesoraca (1991–2011)*. Roma: Squilibri.
- 2015 Etnografia, cinema, memoria, narrazione: percorsi di ricerca. *Voci. Rivista di Scienze Umane* 12. 2015. 135–155.
- 2020 Il mito di Halloween. In Bonato, L. – Zola, L. (a cura di): *Halloween. La festa delle zucche vuote*. 49–70. Milano: FrancoAngeli.

Reich, Jennifer A.

- 2015 Old methods and new technologies: Social media and shift in power in qualitative research. *Ethnography* 16. 2015. 4. 394–415. <https://doi.org/10.1177/1466138114552949>

Ruby, Jay

- 1975 Is an Ethnographic Film a Filmic Ethnography? *Studies in the Anthropology of Visual Communication* 2. 1975. 2. 104–111. <https://doi.org/10.1525/var.1975.2.2.104>

Zito, E.

- 2021 „Mi fai fare un giro con la webcam?” Storie di malattia da un'etnografia digitale in Marocco. *EtnoAntropologia* 9. 2021. 2. 91–113.